

Govor varuhinje človekovih pravic dr. Simone Drenik Bavdek: Uporaba jezika je človekova pravica; posvet Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije z naslovom Umestitev slovenskega znakovnega jezika v sistem vzgoje in izobraževanja – Vse je v naših rokah, 3. marec 2026, Ljubljana

Spoštovana **predsednica Državnega zbora, mag. Urška Klakočar Zupančič**,
spoštovani **predsednik Zveze društev gluhih in naglušnih Slovenije, gospod Gorazd Orešnik** s sodelavci,
predstavnice in predstavniki **ministrstev ter drugih institucij**,
cenjene udeleženke in udeleženci,
dober dan tudi v mojem imenu in v imenu institucije Varuha človekovih pravic. Najlepša hvala za povabilo.

Današnji posvet, ki poteka ob Dnevu inkluzije in Svetovnem dnevu sluha, je več kot le simbolna obeležitev, je opomin, da vključevanje oziroma inkluzija ne sme biti le slogan in ne zgolj prazna beseda. Vključevanje bi morala biti pravno in dejansko zagotovljena realnost.

Najprej, kaj sploh je inkluzija? Je vključujoča družba na vseh področjih življenja. V osnovi to pomeni, da se sistem prilagaja posamezniku in ne posameznik sistemu. Torej gre za personaliziran in ne posplošen odnos institucij do posameznika.

Vprašanje, ali je jezik oziroma uporaba jezika človekova pravica, je seveda bolj retorično. Odgovor je, seveda. Jezik je tesno povezan z osebno identiteto, kulturno pripadnostjo, svobodo izražanja in dostojanstvom posameznika. Že Splošna deklaracija o človekovih pravicah, sprejeta leta 1948, prepoveduje diskriminacijo na podlagi jezika. Tudi Evropsko sodišče za človekove pravice je večkrat poudarilo, da je jezik del zasebnega življenja in svobode izražanja.

Še več, **svetovna federacija gluhih** v svoji Listini o pravicah znakovnega jezika, jasno opredeljuje, da so nacionalni znakovni jeziki ključni za vključevanje gluhih in gluhoslepih v družbo ter jim omogoča uresničevanje drugih pravic. **Po Konvenciji o pravicah invalidov beseda »jezik«** vključuje govorjene in znakovne jezike ter druge oblike negovorjenih jezikov. Ta konvencija določa, da države pogodbenice sprejmejo tudi ustrezne ukrepe, s katerimi zagotovijo tudi »poklicne tolmače za znakovni jezik«.

Pri priznavanju **pravice invalidov do vključujočega izobraževanja** mora po konvenciji država zagotavljati omogočanje učenja znakovnega jezika in spodbujanje jezikovne identitete skupnosti gluhih. Zagotavljati mora, da poteka izobraževanje gluhih ter gluhoslepih, zlasti otrok, v jeziku in na način ter v obliki komunikacije, ki so najprimernejši za posameznika, in v takem okolju, ki najbolj spodbuja njihov akademski in socialni razvoj.

Država se je tudi zavezala, da sprejme **ustrezne ukrepe za zaposlovanje učiteljev**, tudi invalidov, ki so usposobljeni za znakovni jezik. Zavezala se je za usposabljanje strokovnjakov in osebja na vseh ravneh izobraževanja, in sicer s ciljem zagotavljanja uresničevanja te pravice. Tako usposabljanje vključuje ozaveščanje o invalidnosti in uporabo ustreznih alternativnih načinov za pomoč invalidom. Konvencija o pravicah invalidov namreč določa, da

imajo invalidi enako kot drugi pravico, da se prizna in podpre njihova lastna kulturna in jezikovna identiteta, tudi znakovni jezik in kultura gluhih.

Prav tako se je država zavezala, da invalidom zagotovi enako uresničevanje pravice do svobodnega izražanja in dostopa do informacij – tudi z uporabo znakovnega jezika ter drugih oblik sporazumevanja po njihovi izbiri, tudi v uradnih postopkih.

Kako te določbe konvencije uresničujemo v Sloveniji?

Ko je bil leta 2021 slovenski znakovni jezik in jezik gluhoslepih vpisan v slovensko ustavo, je bil to zagotovo zgodovinski trenutek. 62.a člen ustave določa, da sta zagotovljena svobodna **uporaba in razvoj slovenskega znakovnega jezika in da se način uresničevanja teh pravic uredi z zakonom**. To pomeni primerjalno pravno velik korak naprej od veljavne mednarodne ureditve. Pomeni, da je pravica do slovenskega znakovnega jezika izrecno ustavno priznana, samostojno opredeljena in ni več le izvedena iz drugih pravic.

A obenem smo že od sprejetju te določbe v ustavo vedeli, da ta pravica ne sme postati le **mrtva črka na papirju**, pa čeprav je ta papir ustava. Danes, pet let kasneje, lahko ugotovim, da za polno uveljavitev te pravice v praksi še ni bilo storjeno dovolj.

Storjeni so bili sicer nekateri pomembni koraki: sprejet je bil Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika, znakovni jezik je umeščen **v register nesnovne kulturne dediščine**, obravnava ga Nacionalni program za jezikovno politiko, Vlada je razglasila Dan slovenskega znakovnega jezika in Dan inkluzije, Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje je pripravilo predlog posodobitve sistema izobraževanja gluhih.

Zelo pa sem razočarana in zaskrbljena hkrati, da po petih letih še vedno ni **zagotovljena sistemska ureditev financiranja razvoja slovenskega znakovnega jezika**, saj nimamo odgovora na vprašanje, **kdo je pristojen za sistemsko financiranje razvoja slovenskega znakovnega jezika. Katero ministrstvo je pristojno?** Namesto jasne določitve odgovornosti smo pri Varuhu na to vprašanje prejeli pojasnilo, da je **financiranje zagotovljeno preko projektov**. A vendarle, projektno financiranje ne more nadomestiti sistemskega financiranja in sistemske skrbi za uresničevanje človekovih pravic. Projekti so časovno omejeni, odvisni od razpisov in političnih prioritet, človekove pravice pa ne smejo biti odvisne od projektnega cikla ali od političnih prioritet vsakokratne vlade ali ministra. **Razvoj jezika zahteva stabilno, trajno in predvidljivo financiranje, jasno določene pristojnosti ter dolgoročno strategijo**. Brez teh elementov ne moremo govoriti o polnem uresničevanju ustavne pravice.

Pri Varuhu človekovih pravic bomo zato pri sistemskem financiranju in razvoju tega področja zagotovo vztrajali. **Na to bom opozarjala**, dokler s skupnimi prizadevanji z Zvezo društev gluhih in naglušnih Slovenije in drugimi deležniki ne bomo slišani. **Želim si, da bi po današnjem posvetu vsi razumeli, da se človekovih pravic ne uresničuje projektno. Nujno je trajno, sistemsko financiranje.**

Naj ob tej priložnosti zato spomnim na besede enega največjih borcev za človekove pravice Nelsona Mandele: »Vedno se zdi nemogoče, dokler ni storjeno«. Hvala.